Brocmann tuleb koju

Liivi Heinla

emakeele-
õpetaja

Kristjan Jaak Peterson, kelle sünnipäeval tähistatakse Eestis nüüd emakeelepäeva, küsis XIX saj alguses: "Kas siis selle maa keel ei või laulutuules tõusta ...". Kõik päevakohased sündmused ei mahu ära ühte päeva ja seetõttu peetakse konverentse, pidulikke koosolekuid, lugemispäevi ja -öid kogu märtsikuu jooksul.

Kadrina kooli hoovis seisab 1994. aastast emakeelesammas, mis ei ole tähtsusetu selle päeva sünnis. Nimelt tunnistas emakeelepäeva mõtte algataja, aastakümneid õpetajaametit pidanud Meinhard Laks, kes südilt koostas üleskutseid, korjas allkirju, selgitas ja veenis, kulutas tükk aega tulutult ametiasutuste uksi, et just samba avamine andis talle innustust emakeelepäeva mõttest mitte loobuda.

Margus Ansu/Postimees

Nelikeelne sakslane

Kadrina kooli rahval on sel aastal eriti põhjust rõõmustada. Nimelt tuleb emakeelenädala viimasel päeval, 18. märtsil Tristveresse (nii oli tolleaegne Kadrina nimi) oma kunagisse kirikusse Reiner Brocmann, esimese eestikeelse luuletuse looja. Andeka ajastule tüüpilise barokkluuletaja, Tallinna gümnaasiumi kreeka keele professori, eesti vaimuliku kirjanduse edendaja, Kadrina kirikuõpetaja on uuesti elavaks loonud filosoofiadoktor ja särav sõnameister Loone Ots.

Kuidas esimene eestikeelne luuletus sündis, sellele annab vastuse pärimusteatri Loomine lustlik ja hoogne näitemäng "Carmen Alexandrinum". Näidendi tegelased on isikud, kes ka reaalselt kujundasid Eesti vaimu- ja võimuelu XVII saj algupoolel. Brocmann tuli Eestisse Saksamaalt Kolmekümneaastase sõja ja katku jalust, 1634. a.

Kõigiti oli hea, et mitmekülgselt andekas mees pani maha kreeka keele õpetaja ameti Revelis ja tuli Kadrinasse kirikuõpetajaks, sest kuigi ta oli alustanud oma maakeele õpinguid kohe Eestimaale jõudes, täiustus see igapäevast õpetajatööd tehes ja teisi kogudusi visiteerides (alates 1643. a oli ta kogu Virumaa praost). Paljud ei tea, et ligi kakssada aastat enne Petersoni kuulutas nelikeelne sakslasest Tallinna gümnaasiumi kreeka keele õpetaja: "Mina tahan eesti keeles kirjutada, teised tehku teisiti."

On uurijaid, kes peavad Brocmanni poeedipärandist tähtsamakski vaimulike laulude tõlkeid.

On teada, et Georg Müller nurisenud, et eestlastest kirikulised laulda ei oska, vaid ainult inetult määgivad.

Tegelikult polnud neid halbu proosatõlkeid kaunilt laulda võimalik. Seepärast algatasid baltisaksa estofiilidest kirikuõpetajad kirikulaulude luulekeelde panemise. Ja uute sõnade järgi oskasid eestlased laulda küll.

Kui poolteistsada aastat hiljem A. Fr. J. Knüpffer teenistusse asus, laulsid kirikulised tema ja enda rõõmuks ikka Brocmanni tõlgitud vaimulikke laule. Pärimuse järgi olnud ingli häälega Niprihärral (Knüpfferi nimi rahva hulgas) "maakeel" hästi suus, ilma selleta poleks ta saanud rahvasuust koguda arvestatavat rahvaluule kogu, sealhulgas Kalevipoja muistendeid. Knüpffer oli agar "Beiträge" kaastööline. Eesti keele grammatikas soovitas ta toetuda soome keelele ja luules regivärsile.

> **"Paljud ei tea, et ligi kakssada aastat enne Petersoni kuulutas nelikeelne sakslasest Tallinna gümnaasiumi kreeka keele õpetaja: "Mina tahan eesti keeles kirjutada, teised tehku teisiti.""**
>
> Liivi Heinla

Emakeel tänases Kadrinas

Kui Brocmann tõesti emakeelenädalal Kadrinasse tulla saaks, siis mida ta näeks? Mitte kaugel talle tuttavast kirikust on kool, mille õuel see sammas, meenutamaks juba enne teda kogudust teeninud Heinrich Stahli, kes koostas esimese eesti keele õpiku ja kirjutas "Kodu- ja käsiraamatu", aga ka Joachim Schwabet, Gustav Beermanni ja teisi ärksaid eestimeelseid kirikuõpetajaid.

Kadrina lähedal on sündinud Kreutzwald, kes oma lapsepõlves kodukülas lausa Kalevipoja künnivagude vahel kuulis lugusid vägilasest, kes tänu temale eeposekaante vahele sai. Siin on keele ja kultuuri hoidjaid alati olnud, aga vaevalt see Brocmannile korraga meelde jääks.

Koolis kohtuks ta loominguliste noorte inimestega, kes teevad kokkuvõtteid aasta jooksul toimunud ettevõtmistest: luulelugemisvõistlustest, omaloomingukonkursist, olümpiaadidest, uurimistöödest.

Keelenädal algab 12. märtsil V-VI klasside lugemisööga. Lugemist nautivad õppurid saavad tegutseda kogu öö. Kirjanduslik karneval, mälumäng, ööfilmid kirjandusteostest, muinasjutupusled ja lugemine, lugemine. Tuleb ka üllatuskülaline. Öö lõpeb vastupidavama lugeja väljaselgitamisega järgmisel hommikul.

16. märtsil on kogu koolipäeva jooksul põhikooli õpilastel tunniplaanis ainult üks aine - emakeel. Selle vanuseastme lugemist armastavad õpilased on aastaid osalenud projektis "Lugemine on mõnus". Sel päeval tutvustatakse seda ka teistele.

Et näitlemine on samuti mõnus, siis on päeva üks osa klassidevaheline väikeste näitemängude võistlus. Külas on kooli vilistlane näitleja Erni Kask. Valmis on saanud ka selleaastane omaloomingukogumik. Päevakavva kuulub sellegi esitlus ja tublidele tasuks kinkimine.

Keskkooliosa pidutseb emakeele auks 18. märtsil. Traditsiooniks on saanud emakeelekonverents, millel sel aastal moto "Kiri algab kirikust, rahvas algab raamatust". Lisaks Brocmannile on külas Loone Ots.

Esitletakse õpilaste uurimusi ja almanahhi, vaadatakse teatrietendust, tehakse ise teatrit.

Jah, selle maa keeles võib ...